

JÁSDI ISTVÁN

A katona

I. rész

A siralomház ablakán át is belátszott egy darab a vigasztalanul szürke novemberi égboltból. A halálraíteltet délelőtt meglátogatta doktor Jármay, az ügyvéd, és beszámolt arról, hogy a köztársaság elnöke elutasította az általa megfogalmazott és a népbíróság nem kommunista tagjai által is támogatott kegyelmi kérvényt. A Kegyelmes Úr kegyelmijét.

Próbált szenttelenül beszélni, de nehezebbre esett. Azt még hozzátette, hogy a megszálló katonai hatóságok kívánságára a kivégzést nem akasztófán, hanem golyó által fogják végrehajtani holnap hajnalban.

A halálraítelt nem nehezítette a dolgát.

– Ügyvéd úr, maga mindent megtett, én pedig nem is akartam ezt a kegyelmet. Így is öt évet késtem. Ha édesanyám és Anci nem várnak haza anynyira, senki nem akadályozhatott volna meg abban, hogy a katonáimmal maradjak az orosz télben. Az azóta eltelt idő megoldotta ezeket a dolgokat. Mindketten meghaltak. Így sem lehettem mellettük az utolsó percekben.

Amikor az ügyvéd elbúcsúzott, már csak egy találkozója maradt ezen az oldalon. A holnap hajnalin kívül. Ötre a lelkészt várta. Visszaült az x-lábú, gyakorlatlan asztalhoz, és levelet írt a hűgának és öccsének: „Drága Ilikém, Sanyikám...” Majd meghatalmazást írt, biztos és lendületes írással:

„MEGHATALMAZÁS

Felhatalmazom Hautzinger Sándor vagy Korompay Sándor testvéremet, illetve sógoromat, hogy itt lévő holmimat átvegyék. Kérem egyben, hogy zárkában lévő bibliámat a koporsómban magammal vihessem.

Budapest, 1947. november hó 26.

Jány Gusztáv”

A kis asztal sarkára helyezte a megírt leveleket, középre tette a visszahagyott tárgyakat: monogramos, ezüst cigarettatárcát, töltőtollat és a másik sarkba a Bibliáját.

Zoltán, a lelkész, Babi unokahűgának a férje, pontosan érkezett. Bibliát olvastak, imádkoztak édesanyja és Anci lelki üdvéért, aztán átadta a leveleket, és a gyorsan elszaladt fél óra után kézfogással búcsúztak egymástól.

Egyedül maradt.

Ülve imádkozott, majd lefeküdt a priccsre, és magára húzta a pokrócot.

•

Életéből öt évet háborúban töltött. És majdnem ötvenet katonák között. A királyra esküdött föl egy olyan korban, amikor mást jelentettek a mára reménytelenül kiüresedett szavak – *becsület, haza, köteleesség, parancs*. A 20. század első éveiben a Ludovika hallgatójaként, majd a bécsi Vezérkari Akadémián föl sem merült, hogy ezek a dolgok egyszer elveszítik egyértelműségüket. Az első háború végére a királyi honvédségből Vörös Hadsereg, majd Székely Hadosztály, aztán Nemzeti Hadsereg lett.

Gusztai számára a feladat nem változott. Nem kereste a feladatokat. De nem is tért ki előlük. A végigharcolt első háború után egy rövid minisztériumi kitérőt követően, amikor öt hónap alatt öt minisztert szolgált – Szurmait,

Részlet a 2018 tavaszán megjelenő *Mi maradunk* című regényből.

Lindert, Barthát, Festeticset és Böhmöt –, csatlakozott a gyülekező Székely Hadosztályhoz.

Majdnem mindig csapatnál szolgált. Utálta a minisztériumi aktatologató, pletykás, tudálékos közeget. 1919. március elején az önkéntesekből toborzott, akkorra fél éve az Erdélybe betört románokkal harcban álló Székely Hadosztály tisztjeként várta gróf Károlyi Mihály miniszterelnököt Szatmárnémetibe.

Hadosztálynak csak nagy jóindulattal voltak nevezhetők a főtéren tartott népgyűlés után a város határán húzódó demarkációs vonalon felsorakozott önkéntesek. Létszámuk hiába gyarapodott napról napra, még mindig nem érte el a tízezer főt. Tiszt: 650. Lovuk talán ha 200. Tüzérség: 200 löveg.

Ez az egyetlen harcra kész alakulat Magyarországon.

A Königrätzet is megjárta ágyúk éppen a díszlövéshez készülődtek. A katonák ételmezéséről néhány gulyáságyú gondoskodott, már ha volt mit főzni bennük. A tér sarkán három kétfedelű repülőgép, mellettük bőrruhás, bőrsapkás pilóták – az egész repülő osztály. Rendezett hadrendben, szabályos „Pihenj!” állásban váraoztak, ruházatuk, felszerelésük azonban szedett-vedett volt a nagy háború osztrák–magyar vagy német csapataihoz szokott szemlélő számára.

November elseje óta, mikor is Linder Béla hadügyminiszter kijelentette, hogy „Nem kell többé hadsereg”, meg hogy „Nem akarok katonát látni”, szétetek a fegyverszünet bejelentésekor még rendezett és az ellenség területén tartózkodó honvédcsoportok.

Az olaszok, akik néhány órával később hirdették ki az egyezményt, időközben benyomultak a Monarchia területére. Franchet d'Esperay tábornok a Monarchia szétesését követően a francia Keleti Hadseregre nézve nem tartotta többé kötelező érvényűnek a padovai fegyverszünetet. Hiszen az állam, amellyel kötötték, megszűnt. És átkelt a Száván. Károlyit utasította a magyar haderő felszámolására. És Károlyi a békekötés kedvéért engedelmességet, abban bízva, hogy majd a békekötésnél javára írják, hogy kooperált.

Budapesti lakásán meggyilkolták Tisza István korábbi miniszterelnököt. Kiutasították az országból az Erdélyt a románok hátbatámadása után visszafoglaló és Bukarestet is elfoglaló német Mackensen tábornagyot és intakt hadseregét. Elzavarták és bíróság elé állították Szurmaj tábornokot, volt honvédelmi minisztert. Letartóztatták a hadsereg vezetésére leginkább alkalmas katonai vezetőket. Szélnek eresztették a honvédséget.

Károlyi miniszterelnök felesége, Andrássy Katinka úgy emlékezik, hogy férje egyben szerette volna tartani és a román határhoz vezényelni az olasz frontról visszatérő csapatokat, de a katonáknak nem volt kedvük. Inkább hazamentek. Szurmajt sem akarta a férje bíróság elé állíttatni, de a többiek oly erőszakosak voltak. Így alakult.

Az ország Károlyi Mihály elnök naiv optimizmusában osztozva szívesen hitte, hogy a győztes Entente szimpátiáját és a wilsoni elvek érvényesülését – az összes nemzetiség és nemzet önrendelkezését – a teljes leszereléssel, jóindulatunknak és bizalmunknak e tökéletes bizonyítékával el lehet majd érni. A jóakarát bizonyításában a Károlyi-kormány odáig ment, hogy 50 000 puskát és 10 millió koronát adott át az erdélyi román gárda felfegyverzéséhez. A Magyar Királyi Államvasutak ingyen szállította a román küldötteket a gyulafehérvári gyűlésre.

„A magyarok, akiknek sok okos grófja van, miniszterelnököt csinálnak a legbutábból!” – csodálkozik Bécsben Freud Zsigmond. És Károlyi ne tudta volna, hogy 1915 óta nem Washingtonban, hanem a párizsi és a londoni szabadkőműves páholyokban, barátjának, a cseh Masaryk professzornak szellemi irányításával készülnek az új Európa térképei? Hogy Franciaországnak Kö-

zép-Európában nem pontos etnikai határokra, hanem kiszolgáltatott és lojális szövetségesekre van szüksége? Hatalmi politikáját I. Ferenc óta nem elvek, csak hatalmi érdekek irányították. Inkább az oszmán terjeszkedés, mint erős európai versenytársak! Inkább szétszabdalt balkáni kisállamok, mint stabil Habsburg Birodalom. Vagy ne olvasta volna Theodore Rooseveltt híres-hírhedt mondatát, amely szerint „egy nemzet számára az erőt nélkülöző langymeleg erényeskedés legalább olyan rossz, de még kártékonyabb is, mint a tisztességűl megfosztott erő”?

Az elmúlt hónapok nem igazolták a miniszterelnök optimizmusát. A hadsereg nélküli országot szabad prédának tekintették a kisantant környező országai.

Károlyi Mihályra várokoztak Szatmárnémetiben a szemerkélő márciusi esőben a díszszázadban felsorakozott székely önkéntesek.

A sorokat rendezgette Hautzinger százados. A vasútállomástól érkező elnökkel, várandós feleségével, Ugron Gábor szatmári képviselővel, Böhm és Pogány népbiztosokkal a tér sarkánál három nagy, fekete gépkocsi kanyarodott a szálloda cirádás homlokzata elé – az arcvonaltól felágaskodott Kratochvil ezredes, hadosztályparancsnok sűrű heréltje. Parancsszavak, tisztelgés – a díszlövésbe beleremegtek a város házai, és a parancsnok pattogós szavakkal jelentett az elnöknek. Aztán lováról leszállva, a szarát egy székely baka kezébe nyomva, az egység előtt elvonulva követte a parancsnokságra a magas, vékony gróft. Hautzinger nem tudta elnyomni a tiszteletlen gondolatot: Don Quijote.

Az elnök jobbán az ezredessel, balján Pogány és Böhm népbiztossal, valamint Ugron Gáborral jelent meg a téren összegyűlt tömeg előtt. Ezeréves határokról szónokolt – kijelentette, hogy fegyverrel is megvédi az országot, majd biztosította a jelenlévőket, hogy soha nem fog olyan békeszerződést aláírni, amely megcsonkítja Magyarországot.

A téren összegyűlt polgárok és az önkéntesek megéltjezték. Ebből a beszédből értettek. Végre valaki, aki újra azt kéri tőlük, amire fölesküdték. Ha Kemál pasa Törökországa nem enged a békediktátumnak, miért engedne Magyarország?

Éljen Károlyi Mihály!

Szatmárnémeti polgármestere ezután díszbédet adott az elnök tiszteletére a szálloda díszes éttermében. Hautzinger százados az elnök és felesége, a terhessége utolsó hónapjait töltő Andrássy Katinka testi épségére felügyelő őrség parancsnokaként „vigyázz”-ban hallgatta a díszbeszédeket.

A hadosztályparancsnok az államelnöktől mosolygós ígéretet kapott felszerelésre, ágyúkra, egyenruhára. Lesz pénz, paripa, fegyver! Az elnök a Székely Hadosztályra támaszkodva fogja újjáépíteni a honvédséget. Kivont szabályával megvédi a hont. Az ezredes lelkesedését Pogány Józsefnek, a Katonatanács elnökének szavai hűtötték le, aki saját tervezésű operett-egyenruhájában oláh proletár testvéreinkről és reakciós katonatisztekéről papolt.

Kratochvil úgy gondolta, az a fontos, hogy a gróf mostanra elhatározta magát, hogy megvédi Magyarországot.

Andrássy Katinka naplójában arról számolt be, hogy Szatmárnémetiben Károlyit megéltjezték mind a civilek, mind pedig a katonák. Zsenialitásán elámult még a bolgár szocialisták küldötte is.

Károlyi grófért különben rajongtak a szocdemek, az anarchisták és a baloldaliak. Birtokát, amivel addig nem sokat foglalkozott, egy-két héttel azelőtt, hogy barátai leváltották, kiosztotta a parasztok között. Tetszik, nem tetszik, példaadó cselekedet volt. Ebben követhették volna mások is.

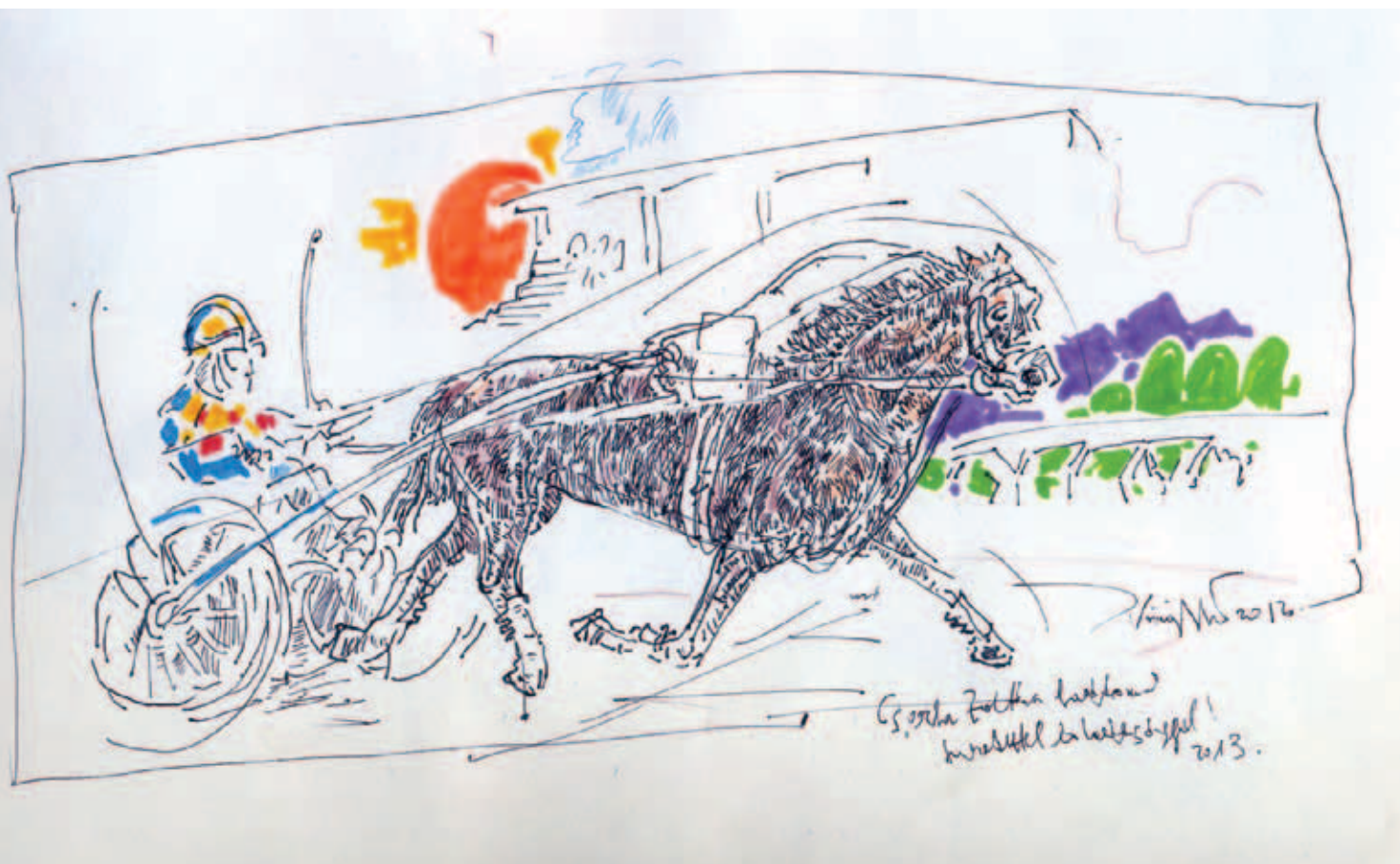
Franciául, németül és angolul tökéletesen beszélt, mint osztályának minden tagja. Szóba állt vele Európában majd' mindenki, aki számított. A grófok

3ok / 2012

BAK IMRE, Cím nélkül, 2012

KÖNIG RÓBERT, Cím nélkül, 2013

KLIMÓ KÁROLY, Marad vagy megszűnik a művészet, é. n.

GERBER PÁL, Akt a XX. sz. első felének modorában, é. n.

akt a XX. sz. első felének modorában

közül velük, városi kispolgárokkal csak ő állt szóba. A többi legfeljebb amikor méretet vettek róluk a szalonkabáthoz. A '18-as uralkodó osztály, a pesti kispolgárok szabókból, írógépügynökökből álló vezető ereje is lelkesedett érte.

Március után a kommunisták már kevésbé voltak érzélgősek. Őket Lenin elvtárs kioktatta, hogyan kell bánni az ilyen „hasznos idiotákkal”. Használták – aztán félrerakták őket. *Vous etes tombé si bas?* (ilyen mélyre süllyedtek?) – fordult Károlyi grófhhoz Franchet d' Esperay Belgrádban egyes visszaemlékezők szerint, amikor Károlyi bemutatta neki a bricsesz nadrágos Pogányt. Ő úriemberek közé készült, amikor díszegyenruhát öltött, hogy a magyar kormány küldöttségét fogadja. Lehet persze, hogy egyszerűen antiszemita volt. Mert le sem ült tárgyalni a küldöttséggel, amíg át nem öltözött gyakorlóöltözékbe. Károlyit a „bolsevikiek”-től óvták angol barátai is.

Nem telt el két hét, és Károlyi Kun Bélának adta át a hatalmat. Emlékiratai szerint ő a szocdemeknek akarta, de így alakult.

Krausz Náthán viszont Amerikában írott emlékirataiban számol be az estélyről, amelyen maga is részt vett Kunék Kresz Géza utcai lakásán sógorával, Pogánnyal, Böhmmelel és majdnem valamennyi későbbi népbiztossal. Azt írja Krausz, hogy Kunné Gál Irén zongorán gyönyörűen intonálta az *Internacionálét*, és ott, a szalonban rögtön kitört a proletárdiktatúra, és helyben el is keltek a népbiztosi pozíciók. Krausz ekkor már liberálisként némi iróniával emlékezik az eseményre.

További egy hónap múlva a Székely Hadosztály a románok és a vörösök közt őrlődik. Hautzinger százados vezérkari tisztként a Székely Hadosztályban is azzal foglalkozott, amihez a nagy háború galíciai frontján szokott: lovon járta a vonalakat, hogy személyes benyomásai legyenek a hadihelyzet valóságáról és a katonák állapotáról. Szüksége volt arra, hogy a telefonon kapott jelentéseken és a frontvonalak vázlatos rajzain túl az emberi állapotokat és a terep nehézségeit is érzékelje.

Károlyi a Székely Hadosztályra úgy emlékezett emlékirataiban, hogy az volt az erő, amellyel – ha akarja – megállíthatja a proletárdiktatúrát. De ő nem akarta, és erre jó felmentést is talált a maga számára. Ebben erős volt. A magyar történelem során a feladat nagysága és a képesség sohasem volt még ekkora ellentmondásban.

Viszont Kun, Lenin személyes megbízottja májusban hozzálát a Vörös Hadsereg megszervezéséhez. Nem az ezeréves határok miatt – a proletárforradalmat kellett terjeszteni. A szlovák vörösöket kellett megvédeni a cseh imperialistáktól. Amíg egyesülhetünk a szlovák és román testvérekkel, majd a szovjet Vörös Hadsereggel, és Magyarország beolvadhat a Tanácsok Uniójába. Bugyonnij vörös lovasai már Ukrajnában száguldoznak! Lenin elvtárs azt üzent a csepeli szikratávíron, hogy szovjet világ jön!

A vörösöket hamarosan elűzték a Kárpát-medence közeléből Vrangel generális fehérei. A világforradalom egyelőre elmaradt, így Kun elvtárs az Entente parancsára hazarendelte a hadsereget, amelyik lendületből már-már visszafoglalta a Felvidéket. Egyébként sem érdemelték meg a kassai, eperjesi polgárok az erőfeszítést. Ablakaikban nyomatékos figyelmeztetésre sem cserélték ki a nemzeti színeket a vörösre.

Károlyi jól érezte magát a proletárdiktatúrában. Andrassy Katinkával és a proletárdiktatúrával egyszerre született kisleányokkal jókat sétáltak a nyáresti Dunakorzón, és élvezték a népszerűséget. Katinka beleborzongott, amikor mögötte összesúgtak: „a vörös grófnő”. Hogy megbotránkoztatja most az Esterházyakat, Pálffyakat vagy saját családjaik tagjait! Erről az időszakról a Kelet Svájcáról álmódó külpolitikai tanácsadója, Jászi Oszkár már azt jelenti ki, hogy „új középkor”. Ő már áprilisban Bécsbe távozott. Károlyi csupán június végén kér menedéket Masaryktól, amikor a diktatúra katonailag is összeomlott.

A Székely Hadosztály felszerelése soha nem érkezik meg. Két pogány közt harcoltak – ahogy tudtak. Végül a románok előtt tették le a fegyvert április 27-én, Demecserben. A legénység nagyobbik része egy-két napon belül otthon volt. Néhányan beálltak a Kassa felé menetelő Vörös Hadseregbe.

A tisztikar román fogságba került. Fogvatartásuk helyén, a brassói Fehér Laktanyában majdhogynem otthon voltak. Maga Kratochvil korábban itt is szolgált. Hautzinger és Stomm százados a szomszédos Lugoson. Román, szász és székely bakáik voltak ott; megtanultak románul is. Az őrségben is sok régi katonájuk volt. Köztük olyanok, akiket a Piave mellett az ezredes javasolt a hadi keresztre. (A San Michele-hegyen harcoló 4., nagyváradi honvédezred erdélyi, partiumi román, szász katonái vállvetve harcoltak magyar bajtársaikkal. A Hetedik Hadtest az Isonzo feletti pokolban '16 őszén és telén tizenegyezer embert [halottat és sebesültet] veszített. A Monarchia a tizenkét véres isonzói csatában ötszázezret. Olaszország több mint egymilliót, és végül támadó félként vissza kellett vonulnia a Piave mögé, és csak a háború végén derült ki, hogy mégis ők győztek.)

A foglyok szegényes ellátást kaptak. Éheztek. A brassói katolikus plébánia indított számukra gyűjtést a székely falvakban. Több szekér krumpli érkezett a szomszédos evangélikus, csángó Hétfaluból is. Az adományt a román őrség eleinte nem engedte be a laktanyába. Hátha kézigránátot rejtettek el benne. A magyar asszonyok azonban leleményesek voltak. Dávid Anci, egy magas, fiatal brassói lány úgy tett, mint aki elájult az izgalomtól. A román parancsnok nem akart kínos jeleneteket az Entente megfigyelői előtt, és végül beengedte az élelmiszert. Az udvar közepére öntött krumpli hetekre elegendő volt. Éhezni legalább már nem fognak.

Dávid Anci, akinek evangélikus családja pár évtizeddel korábban költözött be a szomszédos hétfalubéli Hosszúfaluból a városba, mintegy véletlenül bukkan fel a Székely Hadosztály történetében. Ahogy az innen majd' ezer kilométerrel nyugatabbra születő Hautzinger százados vezérkari főnökként maga is csak mellékszereplő. Közös történetük itt bontakozik ki és válik részévé a családi legendáriumnak. Hogy aztán a családi elbeszélések igazolják a történelem – írott források híján – bizonytalan fejezeteit. S ahol mindkét forrás elapad, valószínűséggel egészíthetjük ki a történetet személyiségük ismeretében.

Később konszolidálódnak a viszonyok. Ez az időszak Erdélyben még jobban hasonlított a kedélyesebb 19. századra. Az ellenséget megverni, nem megsemmisíteni kell. Az alacsonyabb beosztású tiszteket, tisztéseket becsületszóra szabadon engedték. Soha nem harcolnak a Román Királyság ellen. Azok, akik nem esküdtek meg erre, Brassóban maradtak. Kettesével civil házakhoz kerültek. Becsületszóra, hogy nem szöknék meg. Kratochvil ezredes Hautzinger századosot választja lakótársnak a 2. dandár vezérkarából. Stomm százados gróf túl előkelő volt neki. Kisnemes és katona volt, nem tudta, hogyan kell a grófokkal egy háztartásban létezni.

A város Bolgárszeg negyedét románok lakták. Az Adler-házban jelöltek ki számukra egy-egy szobát. Becsületszóra szabadon jártak-keltek a szász–magyar–román Brassóban. Lépteiket persze sok szem figyelte – ha elhagyták a dombok között elnyúló Bolgárszeget, a Cenk tövében fekvő várfalaktól övezett barokk város behavazott utcáin sétáltak misére vagy istentiszteletre. A plébánia és az evangélikus egyházközség hívei a hónuk alá nyúltak. Hol az egyik, hol a másik polgárházhoz kaptak vacsorameghívást. Később Kratochvil ezredes Izayékhoz, Hautzinger Dávidékhoz lett bejáratos. Mindketten legényemberek, agglegények: a százados harminchét, az ezredes ötvenegy esztendő. A szolgálat és a háború. No meg a kaucióra való sem jött soha össze. Most először volt idejük komolyan udvarolni.

SZURCSIK JÓZSEF, Zoli Egyiptomba megy, 2006

Dávid Anci huszonhat éves, csinos, nagyon komoly, lassan már vénlány. Izay Boriska viszont özvegy édesanyjával él, kerek, mosolygós arcú, s még csak húszesztendő. A férfiak magasak és fessek, még megkopott egyenruhájukban is. Az ezredes sörtehaja már szürkül – a százados halántékán még csak őszülő szálak jelzik a kort. Vagyontalanok ugyan – de milyen jövője lesz egy magyar polgárnynak a román Brassóban? A román megszállók már ledöntötték a Cenk meredek csúcsán álló Árpád- emlékművet. A hétfalusi fuvarosok, akik tüzelőfát hordtak a városba, arról meséltek, hogy ugyanígy ledöntötték a hosszúfalui mártírok falu közepén álló szobrát is.

A tiszték nem akarták kompromittálni a lányokat. A látogatások során felhasználták az álcázásról és az ellenség megtévesztéséről szerzett tudományukat. Szépen haladtak az udvarlással, amikor hírért vették, hogy rövidesen a román állam elleni összeesküvéssel fogják őket megvádolni. Gyorsan dűlőre kellett vinni hát az udvarlás dolgát. Az ezredes a Szent Anna-templomban esküdt örök hűséget Boriskának. Az evangélikus százados és Dávid Anci az ezeréves, gótikus Fekete Templomban, Magyarország legnagyobb templomában tartotta az esküvőjét. Természetesen ezúttal is konspiráltak – a férfiak és a lányok külön-külön érkeztek a templomba. Feltűnés nélkül, civilben. Külön is távoztak.

Az esküvő után a házások sokáig nem találkozhattak. Az Adler-házban a férfiakra már vártak a letartóztatásukra érkezett román rendőrök. Aznap éjszaka már a szamosújvári börtön foglyai lettek.

A bírósági komédia hónapokra elhúzódott. Egyidejűleg Temesváron is zajlott egy összeesküvés per – diákok voltak a szereplői, akik Horthy számára készítették elő a terepet. A román külügyminiszter szörnyülködve mutogatta szövetségeseinek Párizsban a megátalkodottság bizonyítékait. Ezek nem engedelmességek magának Hohenzollern Ferdinánd román királynak sem!

Végül az Entente megfigyelői miatt nem merték őket elítélni. Magyar katonatisztek összeesküvése egy olyan hatalom ellen, amelyik most foglalta el a hazájukat. Ez még a franciáknak is sok volt. Tizenhat havi fogság után repatriálták őket, és így augusztusban szolgálatra jelentkezhettek a Királyi Honvédségnél.

Kratochvil Károly decembertől altábornagy és a debreceni vegyes dandár parancsnoka lesz, Hautzinger Gusztáv őrnagy a vezérkari főnöke. Eddigre a két menyecske is megérkezik Magyarországra. Az altábornagy, csaknem természetesen, legitimista volt. Szentkereszthegyi Kratochvil. Monte di Santa Croce mellett tüntette ki anno magát. Ferencz Józseftől kapott kutyabőrén még meg sem száradt meg a festék. Most összejárt az ország legfelső köreivel.

De nem sokáig maradt dandárparancsnok. Alig három év múlva parkolópályára került. A Hadtörténeti Múzeum parancsnoka lett.

Ez volt az az esztendő, amikor az Entente nagyhatalmai Kemál pasa kormányával Lausanne-ban új, a világháborút lezáró békét kötöttek. Kratochvilt, aki nem vált a magyar Atatürkké, három év múlva, ötvennyolc esztendősen, a szokott időben nyugdíjazták. Boldogan élt Balatonszemesen Izay Boriskával és anyósával 1946-ig, míg meg nem halt.

Hautzinger Gusztáv, aki nem politizált, 1925-ben ezredes lett és ezredparancsnok. A harcászat tanára a Ludovika Akadémián. Felveszik a kormányzó által alapított új nemességbe: a Vitézi Rendbe. A rend szabályai szerint magyar nevet kell viselnie. Az édesanyját veszi föl. Vitéz Jány Gusztáv ezredes. 1931-től a Ludovika parancsnoka. 1932-től, negyvenkilenc évesen tábornok. Hautzinger őrmester, az édesapja, a lébényi fűszeres, ha élne, ezzel a ranggal már aligha tudott volna mit kezdeni. Életében alig néhányszor látott piros csíkos nadrágban járó tisztet.

Ezek a katona életének a jó évei. Mindig tanár akart lenni. És nemcsak harcászatra és hadászatra tanította a Ludovika hallgatóit. Az Akadémia

parancsnokaként hazaszeretetre, becsületre, a parancsok feltétlen tiszteletére. Arra, hogy mindezek fontosabbak az életnél is egy katona számára. A katona bátorsága, élete nagyobb közösségek életét, szabadságát szavatolja. Őt is erre nevelték. Nem érezte, hogy ezek az értékek elavulnának.

Az Akadémia ezekben az években a csonkaságától beteg ország legfontosabb oktatási intézménye. A közös nemzeti cél, politikai állástól függetlenül, a békediktátum revíziója. A fájdalom még eleven. Csak tizenkét éves.

Százezrével élnek a kis ország határai között otthonukból elűzöttek. Minden harmadik magyar az új határokon kívül rekedt. Minden családot több darabba vágta. Fáj a levágott tagok helye. Fantomfájdalom? Propaganda se kellene az irredenta hangulathoz. Van az is.

A Ludovika ugyanakkor korszerűnek nem nevezhető intézmény. A korszerű európai egyetemeken ekkoriban méregetik az antropológusok a hullák és a még élők fejkörméretét, és az orr hosszát hasonlítják a sípcsontéhoz. Terjed a fajelmélet. A Ludovika ennyiben mindenképpen korszerűtlen. Amikor a bécsújhelyi katonai akadémia küldöttsége meglátogatja, Jány nem hajlandó másképp, mint magyarul beszélni velük. „Azt hiszed, ők magyarul beszélnek velem odakünt?” – ekkor kuruc. A hadgyakorlaton hallgatói erőltetett menetben nem győzik követni őt – ekkor Nurmi. „Önmagunkat megőrizve és felülmúlva lehet esélyünk a számban és felszereltségben is erősebb ellen-séggel szemben!”

Gusztai unokatestvérei Ausztriába, Csehszlovákiába kerültek, Anci családja jórészt Brassóban és Hétfaluban maradt, Etus menyének szülei Csatádon rekedtek. Romániában.

Ekkoriban Károlyi gróf Prágában régi barátaiban, Benešben, Masarykban keres szövetségest, hogy Magyarországról elűzze a kormányzót a haladás nevében. Mert Horthy csakugyan kissé korlátolt és reakciós. Egy tetovált, bátor tengerész egy tenger nélküli ország kormányánál. Vagy egy önértékelési zavarokkal küzdő, valakitől végre elismerésre vágyó, osztálya által nevetségesnek bélyegzett arisztokrata. Ez a választék. Kun Béla és Pogány, akik Moszkvában szolgálják a proletár nemzetköziség ügyét, szovjet állampolgárok. Nem is lehetnek hazaárulók – más dimenzióban mozognak. Hazájuk a proletár nemzetköziség. Moszkvában jelentgetik fel egymást Sztálinnál. 1937–38-ban Kun elvtárs saját elvtársai áldozatául esik. Előbb még egyszer beírhatja a nevét a történelembe: hatvanezer krími tatárt mérszároltat le pártmegbízásból. Pogány óvatosabb: ekkoriban már az Egyesült Államokban képviseli az eszmét. John Peppernek hívják. Schwartz-Pogány-Pepper – következetes. Aztán ő is hibázik. Visszatér a Szovjetunióba, és '38-ban őt is „kiszto-gatják”. Krausz Náthán, a Tanácskormány fő propagandistája később, New Yorkban azt írja róla, hogy Pogány még Kunnál is ördögibb figura volt. Azt viszont nem tudták soha rábizonyítani, hogy katonatanácsi karrierje Tisza István meggyilkolásával indult. Csak annyit, hogy a gyilkosságot követő napokban hatalmas összeghez jutott.

Jány nagy jutalomnak tartotta, hogy a második bécsi döntést követően ő vezényelhette le az erdélyi bevonulást. Ő és bécsi hadiakadémiai szobatársa és barátja, lófő Nagybaczoni Nagy Vilmos. Az első és a második magyar hadsereggel. Valamit jóvátettek a cserbenhagyott millióknak. Szorongtak az ünneplő magyarok Kolozsvár főterén. Igen, ez volt a csúcspont. Vili a következő napokban meglátogathatta a baconi szomszédokat és a temetőben nyugvó őseit.

Brassó, Anci városa, mellette Hétfalu román kézen maradt. Közel húsz év után sem sétálhatnak kettesben Brassó főterén, nem imádkozhatnak a Fekete Templomban, nem látogathatják meg Dávidék régi városi lakását és Anci szüleinek sírját. Hosszúfaluból sógornője, Pünkösthyné azt írta, hogy a magyar mártírok szobrának helyén új emlékművet emeltek, amelyen a román

hős éppen rátapos az összetört magyar címerpajzs darabjaira. A románok most a németek szövetségesei voltak. A szászokat, akik húsz évvel korábban Gyulafehérváron Romániát választották, egy-két évvel később besorozták a Waffen SS-be, és a háború végén családotul hurcolták el a Szovjetunióba. A maradékot majd Ceaușescu idején adják el erős márkákért a Német Szövetségi Köztársaságnak. Brassóban, az evangélikus fellegvárban néhány évtizeddel később ezer híve sem maradt az egyháznak. Üresen kong vasárnaponként a Fekete Templom és a három kisebb társegyház. Turistalátványosság lett belőlük.

•

Jány tábornok nem szerette Hitlert. A rövid néhány hónapban, amíg Horthy szárnysegédje volt, csak azt ismételte, hogy nem készültünk mi fel egy modern háborúra. A legtöbb, amit tehetünk, hogy intakt hadsereget őrizzünk meg, hogy egyszer megvédhessük a végre visszakerült magyarlakta területeket. Megtanulhattuk a világháborúban!

A németek kegyeiért előttünk tolongtak a szlovákok és a románok. Protektorátusért folyamodtak a megalázott és cserbenhagyott csehek. Lengyelországot két oldalról rohanták le, és menedéket csak a kis Magyarország adott a menekülő lengyeleknek, kockáztatva Hitler megtorlását. A franciák és a britek? Hónapok alatt kiszorította őket a Wehrmacht a kontinensről. Az Egyesült Államok meg pacifista politikusaival olyan messze volt.

Jány a háborút nem akarta, de egy idő után maga is elkerülhetetlennek tartotta. 1942 kora tavaszán Horthy honvédelmi miniszternek akarja kinevezni. Nem került rá sor. Tiltakozott a német nagykövet. „A tábornok úrnak zsidó baráti köre van, sőt a rokonságában is...” Chorinék, Kornfeldék, Mannheimék. Akik melleleg jórészt kikeresztelkedtek. Szóval nem is zsidók, ha az ember nem hisz a fajelméletben. De tiltakozott Bajcsy-Zsilinszky Endre is – számára Jány nem volt eléggé magyar fajú. Vezérkari főnökké a nála fiatalabb Szombathelyit (Knausz) nevezik ki. Az ilyen esetben szokásos módon kéri a kormányzótól a nyugdíjazását. Horthy legjobb tábornokát nem engedi. Még egy katonai jutalmat szán neki. Részt vehet a nagy német győzelemben.

Három hónap sem telt el, és a második hadsereg élén menetelt Kurszktól a Don felé. Súlyos harcokban. A hídfő, Tyim bevétele és sok ezer halott. Aztán a hadsereg beásta magát 210 kilométer hosszan a Don folyó partján. Egy honvéd, 1,3 méter partszakasz – tartalékok nélkül. Három orosz hídfő közül csak egyet, a korotovkait sikerült elfoglalni. Urivnál és Scsucsjénél az oroszok megőrizték a hídfőállásaikat, hasztalan támadták őket több ízben is. Hullottak a katonák. Honvédek, tisztok, magyarok, németek vegyesen. Jány ott sebesült meg augusztusban.

Hatvanadik életévében járt, amikor Sztálingrád fölött, a Don mentén összemolult a német–olasz–román–magyar front. Vedd el tőlem a keserű poharat!

Jobb katona volt annál, mint hogy ne látta volna hónapokkal előre. Már akkor is, nyolc-kilenc hónapja ebben a háborúban. Hiába kérte nyolc hónap után a felváltását. Körülötte leváltották beosztottait: a hadosztály-, dandár- és zászlóaljparancsnokokat, vezérkari főnökét, Rakovszkyt. Domanovszky altábornagy, hadtestparancsnokként az első ütközet előtt beteget jelentett. Ő maradt a megoldhatatlan feladat megoldójának. Nem váltotta le a kormányzó: „Azért lett a parancsnok, mert ő nem gázosulál a németeknek!” Nem neheztelt senkire. Tudta, hogy az a szabály, amely szerint hat hónap után minden front-harcost le kell váltani, csak akkor érvényes, ha a hadvezetés képes a feltételeket megteremteni. Végül is a honvédek nagy részét sem sikerült leváltani. Szombathelyi éppen a nagy támadás előtti napokban küldte ki a váltást – fegyvertelenül. Hiába tiltakozott ez ellen a megoldás ellen.

Nagybaczoni Nagy Vilmos októberi miniszteri szemléje a Donnál: puritán főhadiszállás, legénységi koszt. Jány parancsnoki tájékoztatása: „Ha az oroszok a két hídfő egyikéből támadnak – áttörnek. Ha nem rendelkezünk a tartalék német páncélosokkal, ha nem kapjuk meg a Hitler által ígért páncélelhárító fegyvereket, akkor tehetetlenek vagyunk velük szemben. És január elején támadni fognak Urivnál. Aki egy-két ponton támad, jóval nagyobb erőket koncentrálnak, mint aki széles fronton védekezik.” Pontos analízis.

A németek ahhoz sem járultak hozzá, hogy a fátyolvékony doni vonalon csak a sereg harmadát sorakoztassa fel, és mögötte állítsa fel a rugalmas tartalékot a hídfőből való támadás esetére. Jánynak ez a meggyőződése nem változott a támadás napjáig. Minden erejét bevetette, hogy erre a forgatókönyvre felkészülhessenek.

Tisztában volt feladatának reménytelenségével.

Vezérkari főnöke, akit jobban befolyásolt a németeknek a katonai helyzetről szóló analízise, beosztotta, Lajtós százados szerint a hadtörténet s a magasabb hadtudományok magaslátáról szemlélte a helyzetüket, és gyakrabban változtatta az álláspontját. Hajlamosabb volt megérteni a németek szempontjait. Január 11-én, a támadást megelőző napon még azon a véleményen volt, hogy Urivnál nem várható a saját csapatok eszközeivel elháríthatatlan támadás. Erre a német vezérkar még a tartalék Cramer hadtest páncélosait is az olasz hadsereg sávjához rendelte közelebb. De pontosan az történt, amit Jány Nagy Vilmosnak megjósolt. Meg az orosz tél. A leírhatatlan.

„Édes Ancikám!

Azt mondta ismételtén, hogy nem szeretem eléggé, és azért járok ott, ahol a halál angyala arat. Nincs igaza, angyalom, épp mert mérhetetlenül szeretem, járok ott, hogy ne kelljen szégyenkeznie miattam. Legalább azt ne mondassák, hogy gyáva voltam és elmenekültem akkor, amikor a hadsereg sorsa megpecsételődött...

Figyelmeztettem, hogy így felmorzsolódunk, segítség nélkül nem bírja ki a csapat. Semmi haszna nem volt, csak az a parancs ismétlődött: kitartani! Napóleon hadseregének sorsa elért bennünket.

Isten vele, Édes! Meleg szeretettel gondolok anyámra, családjára, barátainkra és mélységes, hálás, síron túlig tartó hű szerelemmel Magára, gyönyörűm, mert mindent megadott, mit feleség férjnek adhat.

A jó Isten áldása kísérelje, és legyen meg akarata, mindig Magára, Ancikám, gondoló Gusztija”

Szegény Ancikám! Soha nem tudta magának megbocsátani, hogy nem tudta gyerekekkel megajándékozni. Most talán ez is jobb így.

Jány Gusztáv nem félt a haláltól. Annyit tartózkodott a harcoló alakulatok közt, mint egyetlen másik hadseregparancsnok sem. Személyes benyomások, tapasztalatok nélkül fiatal vezérkari tiszt kora óta nem tudott, nem akart seregeket vezényelni. Szüksége volt az első vonalbeli látogatások élményeire. Érzékelni, látni, hallani akarta az első vonalban harcolók hangulatát. A térképnél, a papírra írt jelentéseknél is jobban kellett tudnia pozícióikat.

A lovaglást persze már nem bírta hatvanéves dereka. A hideg rázta a hadtest- és hadosztályparancsnokokat, amikor leszállt Gólya típusú gépével, és a 195 centi magas katona a töltésen állva várta a jelentéstevőket. Az oroszok belátták a területet. Sebesült hadseregparancsnok! Micsoda hülyeség – susztorogtak a jól fűtött parancsnokságot csak ritkán elhagyó beosztottak, akik bátorságát, tájékozottságát ugyan csodálták, de a háta mögött gyakran összesúgtak, hogy a Jány kiváló harcász, de nem jó hadász; mert azok ők lettek volna. A hadász nem megy ki a szobából, ott toligálja a csapatokat! Szörnyülködtek a minisztériumi papírkatonák, röhögtek hangosan a Duna-korzón ku-

rizáló katonatisztek. Mi közünk az egészhez itt, a békebeli Budapesten? Akkor már látszott, hogy minden áldozat hiába volt.

Még másfél év, és a románok jókor fordultak szembe addigi szövetségeseikkel. Annyival előbb, amennyivel előbb beléptek a háborúba. Antonescu marsall helyett Mihály király. A szlovákok a vereséget megérezve újra felfedezték, hogy ők voltaképpen Csehszlovákia révén a győztesekhez tartoznak. Tiso ment, Beneš jött. Franciaország, a harmincmillió kollaboráns országa már lecserélte az első háborús hős Pétain marsallt az égimeszelő londoni harcokcsizó tábornokra. Politika minden eshetőségre.

Hiába voltak Jánynak 19. századi fogalmai a becsületről, mostanra neki is elege volt az utolsó évtized alkalmatlan magyar politikusaiból, akik taktikai érzékből mindig alulmaradtak a környező kisantant politikusaival szemben. Felelősséget elsősorban az ismét kisebbségi sorba nyomorodott magyarokkal, a megfagyott honvédekkel, megalázott MUSZ-osokkal szemben érzett. Sokat tudott erről a sorsról. Édesanyja, felesége családja a két háború között, a bécsi döntésig ebben éltek. A szülőfaluja melletti három községet most csatolják Csehszlovákiához.

Nyugdíjba vonulása után újra összejártak Nagy Viliékkal. Ők már visszatartottak minden együttműködést a német megszállás óta végképp felkavarodott országvezetéssel. Sok idejük volt. Hol Gusztiék Múzeum utcai lakásában, hol Viliéknél, Klotildligeten. Volt idejük megbeszélni az életüket.

Mi történt velük, mi történt ezzel az országgal? Üldögéltek a tornácon, és nézték a dombok között lebukó napot. Nem zavarta őket a lehülő levegő. Az asszonyok már behúzódtak a meleg lakásba, és készítették a könnyű vacsorát, a két öreg katona még kint dohányzott, és rövid félmondatokkal beszélgettek az együtt megélt elmúlt negyven esztendőről.

Az első világháború volt számukra a lezárt történelmi élmény.

A nagy háború, amelyik megteremtette a lövészárkokat, a harci gázokat, a harcokcsizókat és a repülőgépeket. A gépesített halált, amikor elmúlt a személyes bátorság szerepe. A katonáknál is ravaszabb politikusokat. Németország lerohanta Franciaországot Belgiumon keresztül. Aztán rövidesen a keleti, majd a déli front. Az olaszok, akiknek szép darabot ígértek Ausztriából, a románok, akik Erdélyért indultak háborúba. Az oroszok Galíciáért. A németek és franciák Elzászért és az európai befolyásért. Mi közünk volt nekünk, magyaroknak ehhez a háborúhoz? Mondhatjuk, hogy a múltba révedt a két öreg, reakciós katona? Csak annyira, amennyire a múltba réved 2017-ben az, aki a rendszerváltás éveinek tanulságait akarja megérteni.

A háború végül nem is a harcmezőkön dőlt el. A német titkosszolgálat rászabadította Oroszországra, az ellenségre Lenint és a bolsevik bűnözőket. Már-már megnyertnek hitték a háborút, amikor Szovjet-Oroszországgal különbékét kötöttek. Azt hitték, végezhetnek a britekkel, franciákkal, olaszokkal, mielőtt az Egyesült Államok hadba lépne. Nem számoltak a hosszú háborúba otthon belenyomorodott néppel. A kívülről bátorított lázító hangokkal. A pacifistákkal. A kielői matrózlázadással. De hát a franciáknál korábban jelentkezett az elégedetlenség. Egész hadseregek tagadták meg, hogy visszatérjenek a lövészárkokba. Pétain és Foch tizedeltetett közöttük, és helyre állította a morált.

Vili sem szerette a pacifistákat, de megértőbb volt velük szemben, mint Guszti, aki az elmúlt évet is a fronton, katonák közt töltötte. Számára elviselhetetlen volt a gondolat, hogy miközben körülötte ezrével hullanak az emberek, akiket a politikusok küldtek az orosz télbe, otthon, a jól fűtött lakásokban, kávéházakban, szerkesztőségekben, politikai pártoknál emberek büntetlenül bomlasztanak. Ez vezetett a Trianonhoz. Ez teszi az áldozatot hiábavalóvá.

Mi történhetett volna másképp a későbbiekben? Mit csináltak jobban a román politikusok, akik előbb és több katonát, két hadsereget adtak a németeknek, fenntartották a bizalmi viszonyt Hitlerrel az utolsó pillanatig? Náluk nem is került sor német megszállásra. Önként és előbb kezdték ugyan a zsidók üldözését, de Eichmann náluk nem tehetett iparivá a zsidók megsemmisítését, és akadálytalanul állhattak át, amint határukra érkezett a Vörös Hadsereg.

Igaz, más volt a helyzetük is. Földrajzilag is, történelmileg is. Nagy Vilmos még azt a most már történelmietlen gondolatot is megengedte magának, hogy mi lett volna, ha nem lépünk be a háborúba, ne adj' Isten a Szovjetunióval kötünk szövetséget a románok ellen, hiszen Besszarábia miatt nekik is a románokkal szemben voltak területi követeléseik.

Aztán legyintett, és saját maga folytatta: ebben az esetben a német győzelmek időszakában Magyarországot a németek Romániával és a kis Szlovákiával együtt szállták volna meg, mostanra öt éve szünetelne az önálló államiság. Megsemmisítették volna nemcsak a vidéki, de a teljes zsidóságot és valószínűleg a magyar értelmiség jó részét is. Egyébként is: szövetség a bolsikkal? Abszurd!

Gondolataik körbe-körbe jártak. Teleki, aki felismerte a kilátástalanságot, és levonta a következtetést. Horthynak, Kállaynak esélye sem volt a kiugrárra, amikor eldőlt, hogy a szövetségesek nem nyitnak frontot a Balkánon. Ráadásul a kiugrás sem eredményezte volna Trianon revízióját. Sajnos, a térség egyetlen valóban etnikai alapú felosztását, a bécsi döntéseket, a tengelyhatalmak hozták.

Mi a török kor óta mindennel elkéstünk. Amikor a britek és a franciák az íreket, skótokat, walesieket, provençalokat, bretonokat és korzikaiakat irtva és elnyomva nemzetté váltak, itt még szó sem volt modern nemzetről. Németül, franciául beszélő arisztokratáink, műveletlen kisnemeseink alkották a nemzetet. Aztán, amikor száz év késéssel mi akartuk asszimilálni és integrálni a Magyar Korona nemzetiségeit, Seton-Watson és a franciák kioktattak bennünket európaiságból. Lemaradtunk a gyarmatosítás és a rabszolga-kerkedelem tökefelhalmozásáról, aztán később az ezeken meggazdagodottak adtak leckét humanizmusból.

Miért tette le a fegyvert a Székely Hadosztály? Miért volt szükség a második hadsereg kiküldésére? Miért nem tudta Jány hazahozni a Don mellől száz-ezernyi katonáját? Nem vigasztalta Vili megjegyzése, hogy a második hadsereg mellett harcolt románok és olaszok is több embert veszítettek. Kétszáz ezret a románok, száznegyvenezret az olaszok. Ők mégis győztesként kerülnek ki ebből a háborúból. Guszti azért soha nem tett szemrehányást Vilinek, hogy 1942. novemberi nyugdíjazási kérelmét barátja nem támogatta a kormányzó-nál. Ez az ő sorsa volt.

Hogyan juthattak el ezen az úton a német megszállásig? Hogyan kerülhetett egy SS-tiszt olyan helyzetbe, hogy saját maga döntsön arról, ki kerüljön a magyar belügy zsidóügyekért felelős államtitkári székébe? Hogyan lett eszköz a csendőrség a Gestapo és az SS kezében? Hogyan hurcolhattak el haláltáborokba több százezer magyar állampolgárt?

Ennél nagyobb buzgóságot a zsidók elleni fellépésben csak a megszállt Ukrajnában tapasztaltak, ahol a lakosok egy része is részt vett a pogromokban, és lelkesen ünnepelte a kivégzéseket, mert a zsidóságot a szovjethatalommal és sok millió ember irányított éhhalálával azonosították. Van mit elfelejtetni a Szovjetunióban is!

A mi nagy szégyenünk ugyan a német megszállással kezdődött, de azt mindketten látták, hogy az csak felszabadította az amúgy is meglévő aljas indulatokat. Hatalomhoz, támogatáshoz jutottak olyanok, akiknek addig csak periferiális szerep jutott. Akik addig is kizárólag az erőhöz igazodtak, hamar

megtalálták Eichmannban, Veesenmayerben az új igazodási pontokat. Mögöttük állt az erő, nekik akartak megfelelni elborzasztó igyekezettel a közigazgatás tisztviselői. Tragikus módon, velük akartak kiegyezni maguk az áldozatok is.

Amióta nyugdíjazták, a tábornok azt érezte, hogy napok alatt váltak súlyos szavai légneművé. Érezte, hogy a szemben még meglévő tisztelet gesztusai a háta mögött hogyan válnak megbocsátó elnézéssé.

Amikor a doni fronton elhunyt Horthy István özvegye magához kérte a Várba, hogy akadályozza meg a Sziklakórház zsidó orvosainak elhurcolását, meglátogatta Csatai minisztert, és tőle kért segítséget. Egykori beosztottja tele volt panasszal. Nem bírta a németbarát minisztériumi tisztekkel. Soha nem lehetett biztos, hogy szavai, parancsai nem előbb jutnak el az SS parancsnokához vagy Veesenmayer birodalmi küldöthöz, mint eredeti címzettjeikhez. Csatai, aki a legkiválóbb magyar tűzértiszt volt, láthatólag elveszett ebben a felfordult országban, és már a katonákat sem értette. A Sziklakórház orvosai számára szerencsére közösen találtak megoldást.

Szegény Anci belebetegedett az esztendőbe, amíg Guszti a Donnál volt. Guszti volt számára a férj, a gyerek és az apa. Árva volt a nagypolgári, Múzeum utcai lakásban. Nem mintha nem foglalta volna el magát. Naponta bejárt a hadiársvák alapítványához, intézte a papírmunkát, látogatta az esetek családrait.

Nem feledkeztek meg róla Guszti testvérei, az unokaöcsök és -húgok.

Hetente vitték el családi eseményekre. Jártak hozzá édesanyja Budapesten élő rokonai, a Püncöstyek. Unokaöccse is katonatiszt volt. Ápolta ezt a magasabb kapcsolatot.

1943 telén fölment Anci vérnyomása. Gyakran megszedült. Hetente meglátogatta a hátsó ablakán vörös keresztet, kis fekete dobozautójával férjének unokaöccse, Sankó, és ellátta tanácsokkal és gyógyszerrel. Rettegett a gondolattól, hogy kiszolgáltatottá válik. Azt gondolta, minden baja elmúlik, ha Guszti végre itthon lesz. Aztán, amikor kora nyáron hazatérhetett, majd júliusban nyugdíjba vonult, valóban sokkal jobban lett. De csak néhány hónapra.

Ősszel enyhe agyvérzést kapott. Már nem nagyon mozdultak ki a lakásból. Guszti szépen ápolta a feleségét. Egyszer-egyszer meglátogatták őket a testvérek vagy az unokaöcsök és -húgok.

A háború végén a front elől Dunaszerdahelyre húzódtak, Jány unokatestvéréhez, akinek kis szállodája volt a városban. Nyolcvanöt esztendő édesanyját is rábízták. Aztán menekültek tovább Ausztriába, a Német Birodalom keleti tartományába. Jány beteg feleségét a hűgára hagyta, mielőtt amerikai fogságba esett. Anci ott halt meg rövidesen. Jány nem lehetett ott a temetésén.

Az amerikai fogság időszakában kézműves munkákból tartotta fenn magát. Volt ideje elgondolkodni az életéről. Mi volt vele Isten célja?

Mire volt jó a hosszú út, amelyet végigjárt? Anci sorsa és halála foglalkoztatta. Az, hogy már semmit nem tehet jóvá neki, amit az életben elmulasztott. Sokat imádkozott.

Amikor '46-ban szabadult, virágot vitt Anci ausztriai sírjára, és az első transzporttal indult haza. Régi bajtársai, barátai próbálták lebeszélteni. De mit keresne ő egyedül Portugáliában? Még ha Horthyékkal is. Még ha Chorinék, Kornfeldék támogatnák is!

Perek zajlottak a bajtársai ellen. Mostanra már háromszáz napja volt a Katpol börtönében.